

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Odsek za filozofiju

SEDMA STUDENTSKA FILOZOFSKA KONFERENCIJA

SUMMA STUDIORUM PHILOSOPHIAE

FILOZOFIJA PITANJA

Knjiga apstrakata

Novi Sad,
29. i 30. jun 2024.

Novi Sad
2024.

UNIVERZITET U NOVOM SADU
FILOZOFSKI FAKULTET
21000 Novi Sad,
Dr Zorana Đinđića br. 2
www.ff.uns.ac.rs

Za izdavača
Prof. dr Ivana Živančević Sekeruš

Priprema rukopisa
Dorđe Bengin

Slika na koricama

Gustav Dore, Plemeniti pagani u Limbu (prizor iz Danteove Božanstvene komedije)

Dizajn korica
Kolja Kočiš

Priprema za štampu
Igor Lekić

ISBN
978-86-6065-858-8

URL
<https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2024/978-86-6065-858-8>

Programski odbor konferencije

prof. dr Dragan Prole
prof. dr Željko Kaluđerović
prof. dr Damir Smiljanić
doc. dr Mina Đikanović
doc. dr Marica Rajković

Organizacioni odbor konferencije

prof. dr Una Popović
doc. dr Nevena Jevtić
doc. dr Nikola Tatalović
prof. dr Stanko Vlaški
doc. dr Goran Rujević
doc. dr Lazar Atanasković
doc. dr Nemanja Mičić
asist. msr Miloš Miladinov
asist. msr Tanja Todorović

SUMMA STUDIORUM PHILOSOPHIAE

FILOZOFIJA PITANJA

Program konferencije

Subota, 29. jun i nedelja, 30. jun 2024. godine

Filozofski fakultet

Dr Zorana Đinđića 2, Novi Sad

Subota, 29. jun

10:00 – 10:15 Otvaranje skupa i pozdravna reč

10:15 – 11:15 Plenarno izlaganje: David Menčík (Novi Sad) - Od mađioničarskog trika do montaže – epistemologija dijalektike istine i privida sa posebnim fokusom na film „Mađioničar“ Ingmara Bergmana.

11:15 – 11:45 Pauza za kafu

Prva sesija

11:45 – 12:00 Milica Maksimović (Banja Luka) – Karakter, smisao i značaj filozofskog pitanja

12:00 – 12:15 Žika Petaković (Novi Sad) – Filozofsko pitanje – između univerzalnog i partikularnog

12:15 – 12:30 Karlo Ekmečić (Zagreb) – Zašto nas to muči?

12:30 – 12:45 Tvrtko Balić (Zagreb) – Pitanje u filozofiji i upit u informacijskim znanostima

12:45 – 13:00 Milan Subotić (Sremska Mitrovica) – Da li životinje postavljaju pitanja? Filozofska sposobnost životinja

13:00 – 14:00 Diskusija

14:00 – 15:30 Pauza za ručak

Druga sesija

15:30 – 15:45 Dušan Lončar (Novi Sad) – Problem hipostaze pitanja i odgovora u filozofiji

15:45 – 16:00 Tin Fresl (Zagreb) – Sugestivna pitanja kao mehanizam manipulacije; retorička veština ili institucionalni problem?

16:00 – 16:15 Nemanja Milisavljević (Niš) – Cenzure belih mantila i ograničenje filozofskog domena pitanja

16:15 – 16:45 Pauza za kafu

16:45 – 17:00 Milana Simin (Novi Sad) – Jedno nemoguće i jedno možda i kvazi

17:15 – 17:30 Mladen Matić (Novi Sad) – Vapaj za spasom (od) pitanja

17:30 – 18:30 Diskusija

18:30 – 18:45 Zatvaranje prvog dana skupa

Nedelja, 30. jun

10:00 – 10:15 Otvaranje drugog dana skupa

10:15 – 11:15 Plenarno izlaganje: Ana Daria Bokan (Zagreb) – Transformacija filozofskih pitanja od empirista do Kanta

11:15 – 11:45 Pauza za kafu

Prva sesija:

11:45 – 12:00 Konstantin Randić (Novi Sad) – Bezdana opuštenost i propitivanje: okret od pitanja kod Hajnriha Suzoa

12:00 – 12:15 Maria Sara Fraser (Beograd) – Molineovo pitanje

12:15 – 12:30 Nina Kerkez (Novi Sad) – Šta za Kanta predstavlja i kakav doprinos ima zaokruživanje njegovog filozofskog sistema *Kritikom moći suđenja*?

12:30 – 13:30 Diskusija

13:30 – 15:00 Pauza za ručak

Druga sesija:

15:00 – 15:15 Filip Marko Srđić (Zagreb) – Antropologija kao filozofiranje u svijetu i s ljudima: Epistemološki obrat

15:15 – 15:30 Adriana Dondo Zekić (Novi Sad) – Ne „šta“ nego „ko“: Ničeovo preformulisanje pitanja

15:30 – 15:45 Igor Živković (Novi Sad) – Filozofska pitanja o tehnici u Hajdegerovom projektu prevladavanja metafizike

15:45 – 16:15 Pauza za kafu

16:15 – 16:30 Đorđe Bengin (Novi Sad) – Ništavilo Bića-za-sebe kao ontološki temelj mogućnosti propitivanja

16:30 – 16:45 Mario Rudić Vranić (Novi Sad/Subotica) – Znak i susret

16:45 – 17:45 Diskusija

17:45– 18:00 Završna reč i zatvaranje skupa

APSTRAKTI IZLAGANJA

Pitanje u filozofiji i upit u informacijskim znanostima

Postavljanje pitanja je ključno za svaku disciplinu koja želi ostvariti određeni napredak, a ne samo za filozofiju. Tako se u zapadnoj tradiciji obično postavlja kontrast između religije koja ima svoju dogmu i znanosti, bilo prirodoslovne, društvene ili humanističke, koja nešto propituje. Slično se i na tehničke vještine i fizičke poslove gleda kao na aktivnosti bez propitivanja, kao na slijeđenje uputa nasuprot intelektualnim aktivnostima. No, kakva pitanja si mi postavljamo? Zasigurno nekakva drugačija od pukog upita koji je prisutan pri uporabi informacijskih tehnologija. Dok se upitom pretražuje jedan dovršeni sustav, filozofijom se propituje, odnosno kritizira, sam sustav. Početke filozofije kao discipline možemo pronaći upravo u Sokratu koji je kritizirao ljude koji su tvrdili da posjeduju znanje, da imaju gotov sustav. Ovaj proces nikada nije dovršen, filozofi generalno ne strahuju da će ostati bez posla, a Sokrat umire zadovoljan. Hegel ističe upravo ovu nedovršenost i konstantno ispitivanje kao ključnu karakteristiku filozofije koja je razlikuje od drugih oblika apsolutnog duha, religije i umjetnosti. Međutim, zar ne teži svako ispitivanje, a Hegelovo još kako, uspostavi određenog sustava? Ne izučava li se filozofija često upravo pregledom raznih sustava? Koji je onda odnos onog što radi filozofija i onoga što rade (druge) znanosti?

Đorđe Bengin

Filozofski Fakultet Univerziteta u Novom sadu

Ontološka funkcija propitivanja u *Biću i Ništavilu*

U Sartrovom tekstu *Bitak i ništavilo* fenomen „pitanja” dobija funkciju ontološkog uvođenja u propitivanje negacije, ništavila i ništajuće funkcije svesti kao bića-za-sebe. Naime, sama mogućnost bića da pita, ispituje i propituje ukazuje na odnos pitanog i ispitivanog koji dopušta da ne-biće postoji u krilu bića – i upravo ova aktivnost raskriva fundamentalnu istinu čovekovog bića kao bića-za-sebe. Pitanje ne može da bude mišljeno odvojeno od svoje intencije ka odgovoru koje sadrži biće i, s druge strane, omogućava negaciju tog bića. Ovo unošenje ništavila u odnos bića-za-sebe prema biću predstavlja žižu Sartrove fenomenološke ontologije. U ovom smislu mogućnost pitanja i propitivanja predstavlja najosnovniji način, ali ne i jedini, na koji ništavilo ulazi u svet. Autor će u ovom radu pokazati nužnu sponu između fenomena pitanja i prirode bića-za-sebe. Naime, razumevanje pitanja je nužno za razumevanje čoveka.

Ana Daria Bokan

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Transformacija filozofskih pitanja od empirista do Kanta

Izlaganje će pokazati na koji se način fokus filozofskih pitanja mijenjao, ako uopće, kroz razdoblja povijesti filozofije, s naglaskom na razdoblje od empirizma do Immanuela Kanta i početaka klasičnog njemačkog idealizma. Od empirističkih pitanja prirode ljudske spoznaje i njezinih granica kroz prizmu osjetilnog iskustva, preko racionalističkog shvaćanja razuma, pa sve do Kantova kriticisma – kroz analizu ovih ključnih doprinosa filozofiji pokazat će se i odnos između njih. Pitanje je i koja je bila uloga prosvjetiteljstva u jeku rasprava o ljudskom umu te je li ta uloga ispunjena. Izlaganje će ponuditi odgovor na pitanje kako Kant pomiruje filozofije empirizma i racionalizma, te, zaključno, što možemo reći o važnosti konstruiranja ispravnih pitanja za suvremenu filozofiju i znanosti.

Karlo Ekmečić

Filozofski Fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Zašto nas to muči?

Najteža i vječna pitanja filozofije su ona bez odgovora. Pitanja koja stupaju na granicu između odgovora i uvjerenja, primičući se bliže vjeri nego spoznaji. Svrha života, nastanak svemira, postojanje Boga itd. Sva ova pitanja, i ona njima slična, izuzetno su važna iako na njih nema bar do sada točnog odgovora ili ih ima više u argumentima jednako vrijednim. Dok nas ova pitanja tjeraju u vječnu potragu, mi ipak živimo i moramo živjeti na takav način kao da prihvaćamo jedan od odgovora na nekolicinu od ovih pitanja. Sa sigurnošću tvrditi točnost odgovora na ijedno od ovih pitanja filozofima, ma koliko uvjereni bili, neće biti nešto toliko olako i barem kap skepse će uvijek biti prisutna. No i ta kap prikazuje apsurd pokušaja da se odgovor da. Ideja ovog izlaganja nije dati odgovore, već upitati zašto se to pitamo kad ne možemo dati odgovor, zašto se toliko nadamo i upiremo u tu točku, te moraju li ova pitanja uopće biti odgovorena. Ukratko zašto su ova pitanja (ne)važna i može li se živjeti mimo njih?

Maria Sara Fraser

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Molineovo pitanje

U ovom radu nastojim da pružim istorijski pregled razvoja Molineovog pitanja i povežem ih sa savremenim naučnim i filozofskim razmatranjima. Molineovo pitanje popularizovano je krajem 17. veka, nakon što je objavljeno u drugom izdanju Lokovog *Ogleda o ljudskom razumu*: „Pretpostavimo da je neki slepo rođeni čovek, sada odrastao, naučio da pipanjem razlikuje loptu i kocku od istog metala i otprilike iste veličine, tako da kad opipa jedno ili drugo, ume da kaže koje je lopta a koje je kocka. Pretpostavimo zatim da je slepi čovek progledao i da su lopta i kocka stavljene pred njega na sto. Pitanje je: može li on sada svojim vidom razlikovati loptu od kocke i reći koje je koje a da ih ne opipa?“ (Ogled, IX, 8). Molineovo pitanje je prvobitno zamišljeno kao misaoni eksperiment. Od tada je obrađivan kako u ovom vidu, tako i kao empirijski eksperiment. Kao što ćemo videti, neki autori su dovodili u pitanje samu mogućnost empirijskog odgovora, problematizujući naše kriterijume i koncepcije pojma „videti“. Na primeru Molineovog pitanja, pokušaću da pokažem relevantnost filozofskih pitanja koja su naizgled empirijski rešiva, ali ostaju otvorena uprkos naučnoj evidenciji.

Tin Fresl

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Sugestivna pitanja kao mehanizam manipulacije; retorička vještina ili institucionalni problem?

Na retoričkoj razini, sugestivna pitanja nastoje približiti sve govornike već oblikovanom i definiranom rješenju. Koristeći Foucaultovu analizu institucija moći, nastojat ću opisati moment u kojemu sugestivna pitanja prerastaju u propagandu, te tako služe kao temeljni mehanizam kontrole opće populacije. Povijesnom analizom korištenja sugestivnih pitanja u svrhu propagande ukazat ću na potencijalne opasnosti koje sugestivna pitanja donose, te ću predložiti načine kako ih izbjeći i prepoznati, s ciljem da se prekine praksa apriornog upisivanja odgovora u pitanje.

**Šta za Kanta predstavlja i kakav doprinos ima zaokruživanje njegovog
filozofskog sistema „Kritikom moći suđenja“?**

Put kojim je išao naš časopis za filozofiju „Arhe“, krenuo je baš te 2004. godine raznovrsnim značajem i smislom različitih pitanja koncepcije keninzberškog filozofa Imanuela Kanta. On, kao inspiracija za misaono razotkrivanje odgovora na različite teme, bio je i ostao inspiracija na početku, ali i sada, kao začetnik misaone revolucije u filozofskoj modernosti, o čijem događanju danas govorimo i mislimo kao o filozofiji nemačkog idealizma. Njegovom transcendentnom filozofijom samo filozofsko mišljenje počinje da samorefleksiju postavi kao svoj bitni zadatak. Kao osnovni problem filozofije Kant postavlja problem saznanja, tj. ispituje granice, uslove i stepene važenja istog. Kao odgovore na pitanja: „Šta mogu da znam?“, „Šta treba da činim?“ i „Čemu mogu da se nadam?“, nastaje – *Kritika čistog uma* (1781.), *Kritika praktičnog uma* (1788.) i *Kritika moći suđenja* (1790.), kojom zaključuje i završava svoj filozofski sistem. Upravo tu, nastaje jedno od važnih pitanja za filozofiju. Zašto se njegove „kritike“ završavaju baš *Kritikom moći suđenja*? Da li ona daje smisao prethodnim kritikama i zaokružuje njegove misli ili ipak ostavlja prostor i za nas kao čitaoce, da zastanemo na trenutak i osvrnemo se na njegov rad, pri tome znajući kako on označava um kao „sistem viših moći saznanja koje počivaju u osnovi filozofije“?

Problem hipostaze pitanja i odgovora u filozofiji

Problem pitanja u filozofiji je ujedno i problem odgovora. Pitanje nikada nije jedan izolovan momenat: ono podrazumeva svoj odgovor. Ali odgovor nikada nije apsolutan, isto kao što nije ni pitanje. Pitanje je uvek odgovor na prethodno pitanje, kao što je i odgovor uvek jedno novo pitanje. Ova struktura predstavlja izvesnu formu beskonačnosti koja se ne može nikada finalizovati, koja se nikada ne može apodiktički završiti. Ono što pitamo predpostavlja odgovor kao hipostazirani objekat, to jest, u suštini, odgovara tradicionalnom centrističkom shvatanju metafizike. Pokušaji da se ovakvo shvatanje prevaziđe jesu mnogobrojni, a primarno bivaju deo postmoderne tradicije filozofije. Uprkos tome, ovi pokušaji ponekad i sami padaju pod sopstvenu kritiku (što je u potpunosti i očekivano), baš zato što ne odlaze dovoljno daleko u analizu strukture dinamike pitanja i odgovora. Jedna od fundamentalnih teza postuliranog rada jeste upravo izvesna forma odnosa analogije svesti i odgovora. Svest prenosi ideju sebe (kao jedinstva, kao hipostaziranog objekta ali i subjekta) na nešto što nije ona sama, te time dolazi do fundamentalnog problema gde je odgovor predstavljen kao jedinstven, konkretan entitet. Problem je ovde upravo to što ne postoji opravdanje ovakvog „prenošenja“, osim pozivanja na „zdravorazumsko“ shvatanje strukture pitanja i odgovora.

Karakter, smisao i značaj filozofskog pitanja

Počnimo sa pitanjem: šta je filozofsko pitanje? Razmišljajući vidjećemo kako je odgovor na ovo pitanje veoma komplikovan. Da bismo dali odgovor, najprije bismo trebali odrediti šta je filozofija, i mi se već tu susrećemo sa poteškoćama određivanja domena i značenja filozofije, pa je ipak možda najbolje izbjegavati davanje tačne definicije toga šta je filozofija. Jedno je sigurno, a to je da je istorija filozofije započela upravo sa pitanjima. Sokratova dijaloška metoda je sastavljena od pitanja i odgovora, i kao takva ona su obrazovnog karaktera. Stoga, mogli bismo vidjeti kako je upitanost jedan od najvažnijih karaktera/osobina filozofije, tačnije, upitanost nije samo karakter filozofije, već je njen metod. Eugen Fink, u čuvenom *Uvodu u filozofiju*, navodi kako predmet filozofije se ne može uopšte sresti na tlu neupitnoga puštanja da biće naprosto postoji, nego tek dovođenjem toga tla u pitanje. Dovođenje u upitanost postojećeg bića je mišljenje vlastite egzistencije, koje iako danas nije poželjno, ipak ostaje jedini put ka dolaženju do istine bitka. Kada shvatimo koje su sve prepreke na putu dolaska do istine bitka, mi ćemo krenuti sa proučavanjem filozofije. Stoga, cilj ovog rada je najprije u tome da razotkrije filozofsku upitanost i njen karakter, a zatim da odgovor na pitanje smisla i značaja filozofskog pitanja.

Mladen Matić

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

Vapaj za spasom (od) pitanja

Autor će u svom izlaganju nastojati da pruži dvostruki pristup samom pojmu pitanja. Naime, s jedne strane pitanja, upitanosti, čuđenja, osnovni su pristupi filozofiji i mišljenju uopšte. No, autor će predstaviti tezu u kojoj je samo pitanje ukorenjeno u tradiciji misli te da samo pitanje jeste jedan svojevrsni problem. Stoga, sa druge strane, potrebno je prevrednovati samo pitanje. Da li je pitanje kao takvo problem? Ako jeste, da li se može ono spasiti od sebe samog? Da li se samo mišljenje može misliti i ima li mesta za bilo kakvu, u krajnjem, ontologiju? Imamo, dakle, dvostruki pristup, kako smo naglasili: pitanje se ne može sačuvati i potrebno je misliti mišljenje na potpuno drugačiji način, novi način; pitanje se može spasiti u formi u kojoj jeste, ali nešto drugo postaje problem, možda, identitet, društvo, ideologija? Autori koji će nam pružiti pomoć su brojni, ali navešćemo samo neke od njih: Valdenfels kao primarna tačka i njegovo mišljenje stranog, Merlo-Ponti, Niče, Derida itd. Ako je pitanje ono što pretenduje da raskrije, ogoli, pokaže, mi se onda pitamo da li ima mesta za mišljenje stranog.

David Menčik

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

**Od mađioničarskog trika do montaže – epistemologija dijalektike istine
i privida sa posebnim fokusom na film „Mađioničar“ Ingmara
Bergmana.**

Osnovna ideja rada je da postavi pitanje dijalektike istine i privida u spektaklu mađioničarskog trika. Analizirajući film „Mađioničar“ (1958) švedskog režisera Ingmara Bergmana postavićemo se u poziciju filozofa/ispitivača koji se nalazi začuđen pred isceniranim mađioničarskim trikom. Analizirajući prikaz magije kroz film napravićemo i jedan meta-korak i postaviti pitanje dvostruke udaljenosti od istine u činjenici da je sam film iscenirana stvarnost. Propitujući medije, magija i film pojaviće nam se mnogo bliži nego što bi ta ova dva medija isprva delovali. Naime, od početaka kinematografije do danas specijalni efekti izazivali su zadivljenost kod gledalaca dok je pitanje „kako je ovo moguće?“, istovetno koje i posmatrač mađioničarskog trika postavlja u cilju dolaska do racionalnog obrazloženja onoga što je video. Prateći razvoj izvođenja spektakla iluzije mađioničara Voglera i njegove svite postavićemo pitanja razlika između veštičarenja i mađioničarstva i nauke i mađioničarstva, dok ćemo se analizirajući ranu istoriju filma zapitati o sličnostima i razlikama filmske umetnosti i mađioničarstva.

Nemanja Milisavljević

Filozofski Fakultet, Univerzitet u Nišu

Cenzure belih mantila i ograničenje filozofskog domena pitanja

Najpoznatije suočavanje prošlog veka između tada svima poznatog francuskog filozofa Anrija Bergsona i naučnika sa etabliranim ugledom Alberta Ajnštajna rezultovalo je krucijalnom promenom u odnosu na to kako ćemo posmatrati zaključke koje nam filozof može ponuditi o pitanjima zbilje. Ajnštajново poznato tvrđenje iz debate sa Bergsonom, da nema vremena filozofa, moramo razumeti u skladu sa njegovim kasnijim angažmanom da otkrićima u oblasti kvantne mehanike ne pruži adekvatan nivo pažnje jer se ne slažu sa zaključcima njegove teorije. Tendencija da određena naučna teorija stekne status dogme pri čemu svako suprotstavljanje biva proglašeno za jeres i šarlatanstvo opstaje i danas. Bilo da se radi o upitnosti rekurzije kao fundamentalnog svojstva univerzalne gramatike koje nam donosi Denijel Everet u svom proučavanju jezika Piraha plemena ili se integrisana informaciona teorija svesti karakteriše pseudo-naukom od najpoznatijih lica akademije, mi u oba slučaja uočavamo fenomen negiranja određenog saznanja ili sfere ispitivanja koja se kose sa zaključcima vodeće paradigme. Pitanje koje je za nas danas važno okrenuto je samom fenomenu iskustvene svesti i mogućnosti da se filozofski domen ponovo ograniči sada od strane neuronaučnika, iako verujemo da težak problem svesti iziskuje jedan drugačiji vid ontologije u odnosu na fizikalizam.

Filozofsko pitanje - između univerzalnog i partikularnog

Jedna od čestih karakteristika filozofskih pitanja jeste njihova težnja ka univerzalnosti. Šta je sloboda? Šta je pravda? Šta je istina? Njihova univerzalnost se ogleda u vremenskoj, prostornoj vrednosnoj ravni tj. da su ona prisutna svuda i uvek i da njihova vrednost jeste očigledna svima. Tek u savremenoj filozofiji, naročito od pruge polovine XX veka, dolazi do revalorizacije partikularnog, vremenitog i lokalnog kao bitnih epistemoloških kategorija u nastojanju da se savlada veliki, univerzalistički narativ unutar filozofije. Ako se pođe od takve pozicije, dolazi se do stanovišta da epistemologija poseduje određen vremenski, prostorni i vrednosni aspekt, čime se otvara mogućnost epistemološkog pluralizma - odnosno mogućnost formiranja različitih epistemoloških prostornih, vremenih i vrednosnih struktura koje postoje i dejstvuju istovremeno. Samim tim, dolazi se do toga da filozofska pitanja mogu da se shvate i na jedan način koji nije univerzalistički. Ova tvrdnja da filozofska pitanja mogu da budu partikularna, a da opet zadrže karakter filozofskog pitanja, obradićemo na primeru pitanja krivice i odgovornosti, kao jednom od onih pitanja koje se javlja u jasno određenom vremenu, prostoru i čija je vrednost uvek povezana sa tim dvema kategorijama, ali i kod kojeg često dolazi do problema kada se ono pokuša proširiti na opštiji ili univerzalni nivo.

Konstantin Randić

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

**Bezdana opuštenost i propitivanje: okret od pitanja kod Hajnriha
Suzoa**

Prodor kroz problem pitanja, kao okreta od pitanja ka opuštenosti, jedan je od temelja za shvatanje zapućenosti na stazi Istine kod Hajnriha Suzoa, srednjovekovnog, rajnskog, mistika, pesnika i filozofa. Prilaz ovom, svojevrsnom, okretu od pitanja ka opuštenosti (*gelazenheit*) u neosnovanom poznanju (*ungruntlicher wussenheim*), postavlja se iz odnosa čuđenja, sumnjanja i propitivanja sa jedne, i opuštenosti, zasnovanosti (*gegruntlich(keit)*) i bezdanosti (*abgruntlichkeit*) sa druge strane. U samom temelju Suzovog okvira govora o propitivanju nalazi se mnogovrsnost problema koje nam čovekova opčinjenost bivstvjućima predočavaju, večno se gubeći i besputno lutajući u zapitanosti, iščekujući uvek-izmičuće poimanje (=zgrablјavanje, *begriffenheit*) onoga što jeste. U konačnici, kazuje se o odnosu mišljenja i osluškivanja, o krajnjoj ulozi pitanja, ali i njegovom samonapuštajućem okretu, u pevajućem otvaranju za događaj Istine kao bezdanog Ništa kod Hajnriha Suzoa.

Milana Simin

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

Jedno nemoguće i jedno možda i kvazi.

Kako bi pristupili onom što pitanje skriva, moramo pre svega da obrazložimo dualizam pitanje/odgovor koji unutar filozofske tradicije ostaje pojmovni par onog saznatog, poznatog, mogućeg, koje kada pita zašto, hoće da otkrije, kada odgovara, otkriva. Da li možemo da se odrekemo ovog dualizma i da kažemo nešto o tome šta pitanje i odgovor skrivaju, drugim rečima da mislimo asimetriju pitanje/odgovor, i da nasuprot poznatom, saznatom i mogućem mislimo drugu modalnost, nemoguće, možda i kvazi? S obzirom da ne govorimo ni u čije ime, puštamo da se znakovi susretnu na sceni na kojoj znak nemogućeg iskrsava kao modalitet u *Fizici nemogućeg*. Kaku Mičioa i Deridine krilaticе i pitanja o mogućnosti nemogućeg. Susret koji je omogućen modalitetom nemogućeg treba u svom dolasku onog kvazi i možda, da nešto više kaže o obećanju naučnog diskursa koje misli u ontološkoj strukturi mogućnosti, tačnije još jednog dualizma *dynamis* i *energeia*.

Filip Marko Srdić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Antropologija kao filozofiranje u svijetu i s ljudima: Epistemološki obrat ka ontologiji

U ovom izlaganju istražujem kako antropologija može služiti kao sredstvo filozofiranja, oslanjajući se na ideje Tima Ingolda iz njegove knjige *Anthropology - Why It Matters* i metodološke pristupe Dore Bednjanec i Duška Petrovića u članku „Smrt ili (naprosto) umiranje? Filozofsko – antropološki razgovori o interpretacijama neposrednog iskustva smrti.“ Ingold zagovara antropologiju koja se bavi ne samo proučavanjem kultura i društava, već i dubljim filozofskim pitanjima o ljudskom postojanju. Ovo izlaganje će naglasiti kako antropologija, za razliku od tradicionalne filozofije i „tvrđih“ znanosti, pristupa istraživanju kroz neposrednu interakciju i participaciju u svijetu s ljudima. Kombinirajući filozofske uvide i antropološke metode, istražujem pomak od epistemologije ka ontologiji, tj. od pitanja o tome kako znamo do pitanja o samoj prirodi postojanja. Bednjanec i Petrović kroz svoje intervju s ljudima o smrti prikazuju kako antropološka istraživanja mogu otkriti dublje ontološke istine koje se ne mogu lako obuhvatiti čistom epistemološkom analizom. Cilj ovog izlaganja je pokazati kako ovaj metodološki i epistemološki obrat omogućava antropologiji da ponudi jedinstvene uvide u temeljna filozofska pitanja, stvarajući most između teorije i prakse, između mišljenja i življenja.

Da li životinje postavljaju pitanja? Filozofska sposobnost životinja

Prvi deo rada razmatra sposobnost životinja da postavljaju pitanja i da daju odgovore (u onom smislu kako čovek to razume). Naime, razvojem uporedne nauke, ustanovili smo da određene životinje imaju sposobnost da rešavaju složene zadatke. Pre toga se smatralo da su osobine životinje stekle svojim razvojem i da ih ne razumeju (čuvena dosetka o pčeli koja ne zna fiziku). Ipak, najnovija izučavanja su pokazale da pčele znaju matematiku i koriste je u komunikaciji, ali i u izgradnji svojih prostorijskih. Pojedini naučnici imaju sklonost da određenu sposobnost razumevanja daju društvenim životinjama (posebno pčelama, mravima, delfinima). Za druge životinje su ustanovili da prepoznaju svoj odraz u ogledalu. Takođe, životinje razlikuju nijanse izvan mogućnosti čovečijeg oka i čuju vibracije (podrhtavanje tla kao primer). Ovakva priznanja životinja ruše teorije o posebnosti čoveka (jezik, rad, društvo, umetnost). Očiglednost ovih pojava kod društvenih insekata se objašnjavalo njihovim bespogovornim hijerarhijskim društvom. Postavlja se pitanje da li životinje postavljaju pitanja o noćnom nebu iznad njih. Naučnici su ustanovili da se selice orijentišu na osnovu različitih oblika koja imaju sazvučja. Tako su i drevni preci putovali. Ova zapitanost nas navodi na drugu zapitanost da li su životinje sastavile svoje kosmogonije teogonije i slične teorije. Setimo se primera grčkog pesnika koji je rekao da bi i životinje po svom obliku bogove načinili. Za nas nije toliko bitna njegova kritika helenskog razvijenog politeizma, već bukvalno značenje njegovih reči. Da li ptica selica poznaje mitološku kosmogoniju u kojoj je jedno biće (zaštitnik

ptica selica) načinilo svet odgovarajućim mestom za ptice selice? Kao dokaz svog stava iskazuju raspored sazvežđa. Možda, ipak, kritika pesnika i jeste bitna činjenica. Filozofi su naglašavali da se filozofija razvila iz mita. Pojava mita kod životinja bi uredila i pojavu filozofije, a pojava bi filozofije se razvila pojavom zapitanost. Tako da moj zaključak nije da li se pojavljuju pitanja kod životinja, niti da li postoji filozofija kod životinja, već da li postoji zapitanost kod životinja (biljke i druge stanovnike smo sada zaboravili). Zapitanost je osobina koju pokazuju životinje i njeno ispoljavanje dokazuje tvrdnje o mogućnosti metafizičkog mišljenja kod životinja. Nemojte se čuditi kada se, kao predavač, pojavi ljubazni gorila i krene da Vam objašnjava šumsku etiku. Shvatićete da je njihova etika etičnija od našeg shvatanje ove oblasti. Ovaj rad se oslanja na Kasirerovo shvatanje filozofije simboličkih oblika (posebno na mitsko mišljenje), teorije sociolingvistike i komunikacije, kao i savremenim otkrićima (događajima) koji prikazuju primere većeg razumevanja sopstvene okoline kod životinja nego što smo smatrali.

Adriana Dondo Zekić

Filozofski Fakultet Univerziteta u Novom Sadu

Ne „šta“ nego „ko“ – Ničeovo preformulisanje pitanja

Kako Gadamer kaže „moderno mišljenje počinje sa Ničeom“, a to mišljenje je uvek s one strane metafizike, samim tim i način na koji se postavlja pitanje u tradiciji filozofije kao zapadne metafizike, a ono se postavlja u formama „šta jeste“ ili „kako jeste“, mora biti drugačije, te Niče pita „Ko?“ Šta tačno znači to preformulisanje pitanja kod Ničea, šta nam to govori o samom načinu na koji on misli, u kakvoj su vezi nov način zapitanosti i Ničeova ideja tumačećeg egzistiranja, a kako je sve to uticalo na mišljenje u modernosti i postmodernosti je ono što ćemo pokušati da istumačimo u ovom izlaganju.

Mario Rudić Vranić

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

Znak i susret

Prateći Delezove tragove, rad nastoji da mapira a samim tim i da označi osnovne momente njegovog učenja o trijadi problem-pitanje-mišljenje. Na pitanje: „Zašto mišljenje misli“? Delez će dati odgovor u pogledu nove slike mišljenja. Nova slika za razliku od klasične neće shvatati mišljenje kao kretanje od hipotetičkog do apodiktickog, gde su problemi i pitanja datosti koje treba da iščeznu svojim odgovorima. Već, Delez oslobađa pitanja, kao pozitivnost ne u vidu linearnog kretanja ka odgovoru, već kao slučajne imperative. Shodno tome, odgovor na pitanje zašto mišljenje misli, neće ležati u prirodnoj težnji, već u susretu. Susretu mišljenja sa znakom; Gde će znakovi „uzrokovati“ probleme, odnosno kako Delez kaže: „Problemi izviru iz slučajnih imperativa ili događaja koji se pojavljuju kao pitanja“. Gde onda, odgovori nisu aktuelizacija u vidu „smrti pitanja“ već su pitanja uvek živi događaji koja nude potencijalnu beskonačnost dislokacija odnosno rešenja. Iz slučajnosti spoljašnjeg događaja, „iz susreta“ sa slučajem, izvire pitanje-imperativ koje nas prožima i prepušta problemima. Gde je onda mišljenje uvek primorano mišljenje, pogođeno nekim problemom, zavijeno nekim pitanjem.

Igor Živković

Filozofski fakultet univerziteta u Novom Sadu

**Hajdegerova destrukcija i funkcija pitanja o tehnici u sklopu
destrukcije metafizike**

Šta je to Hajdegerova destrukcija, zašto se baš na taj način Hajdeger obračunava sa metafizikom i kako on nju vrši? Posebno bih se zadržao na funkciji pitanja o tehnici kao načinu ukazivanja na metafizičku pozadinu savremenosti, što bi dalje trebalo da otvori prostor za drugačije tumačenje, te bi u tom kontekstu i jasnije bilo zašto Hajdeger koristi Helderlinov citat na kraju teksta, u kom kaže, da parafraziram: „Tamo gde je najveća opasnost, raste i ono spasonosno“.

UČESNICI KONFERENCIJE

Tvrtko Balić

Zagreb

Student dvopredmetnih preddiplomskih studija filozofije i informacijskih znanosti

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska

Đorđe Bengin

Kikinda

Student master akademskih studija filozofije

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Srbija

Ana Daria Bokan

Zagreb

Studentkinja dvopredmetnih preddiplomskih studija filozofije i komparativne književnosti

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska

Karlo Ekmečić

Zagreb

Student jednopredmetnog preddiplomskog studija filozofije

Filozofski Fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska

Maria Sara Fraser

Beograd

Studentkinja osnovnih akademskih studija filozofije

Filozofski Fakultet Univerziteta u Beogradu, Srbija

Tin Fresl

Zagreb

Student preddiplomskog dvopredmetnog studija filozofije i antropologije

Filozofski fakultet Univerziteta u Zagrebu, Hrvatska

Nina Kerkez

Novi Sad

Studentkinja osnovnih akademskih studija filozofije
Filozofski Fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Srbija

Milica Maksimović

Banja Luka

Studentkinja master akademskih studija filozofije
Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, Bosna i Hercegovina

Mladen Matić

Novi Sad

Student osnovnih akademskih studija filozofije
Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Srbija

David Menčik

Bačka Palanka

Student doktorskih akademskih studija filozofije
Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Srbija

Nemanja Milisavljević

Niš

Student master akademskih studija filozofije
Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu, Srbija

Žika Petaković

Novi Sad

Student osnovnih akademskih studija filozofije i master akademskih studija
komparativne književnosti
Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Srbija

Konstantin Randić

Novi Sad

Student osnovnih akademskih studija filozofije

Filozofski fakultet u Novom Sadu, Srbija

Milana Simin

Novi Sad

Studentkinja osnovnih akademskih studija filozofije

Filozofski fakultet u Novom Sadu, Srbija

Filip Marko Srđić

Zagreb

Student preddiplomskog studija etnologije i kulturne antropologije

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska

Milan Subotić

Novi Sad

Student doktorskih akademskih studija Srpske književnosti

Filozofskih fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Srbija

Mario Rudić Vranić

Subotica

Student osnovnih akademskih studija filozofije

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Srbija

Igor Živković

Novi Sad

Student osnovnih akademskih studija filozofije

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Srbija

Adriana Dondo Zekić

Novi Sad

Studentkinja osnovnih akademskih studija filozofije i master akademskih studija komparativne književnosti

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Srbija.

UNIVERZITET U NOVOM SADU

FILOZOFSKI FAKULTET

21000 Novi Sad

Dr Zorana Đinđića br. 2

www.ff.uns.ac.rs

Elektronsko izdanje

<https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2024/978-86-6065-858-8>

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

1(048.3)

**СТУДЕНТСКА филозофска конференција Summa Studiorum
Philosophie (7 ; 2024 ; Нови Сад)**

Knjiga apstrakata [Elektronski izvor] / Sedma studentska filozofska konferencija "Summa Studiorum Philosophiae" [sa temom] "Filozofija pitanja", Novi Sad, 29. i 30. jun 2024. - Novi Sad : Filozofski fakultet, 2024 (Novi Sad : Futura). - 32 str. ; 24 cm

Način pristupa (URL): <https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2024/978-86-6065-858-8>. - Opis zasnovan na stanju na dan 2.7.2024. - Nasl. sa naslovnog ekrana.

ISBN 978-86-6065-858-8

а) Филозофија - Апстракти

COBISS.SR-ID 148121353